

כתתרי תורה

לק"י • פרשת בהעלתך ה'תשפ"ב ב'של"ג • גליון ק"ח
• הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

כתר מלכות – מאן מלכי רבנן
רבי צדוק ב"ר שלום עקיבא (אקצ'ע) זלה"ה
מרבני גדרה – י"ב סיון תשכ"ו
רבי שמואל ב"ר אברהם צאהרי זלה"ה
מח"ס דברי שמואל – י"ב סיון תשל"ג
רבי שלמה ב"ר חיים חבשוש זלה"ה
מחכמי ירושלים – י"ג סיון תרצ"ג
רבי שלום ב"ר משה תנעמי זלה"ה
מח"ס מורה צדק – י"ג סיון תשט"ו
רבי יוסף ב"ר סעדיה מדמוני זלה"ה
רב כפר השילוח – י"ז סיון תש"ח
רבי יוסף ב"ר יהוא נחום זלה"ה
שדר"צ צנעא – י"ז סיון תשי"א

אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"ג מרן הגאון הגדול רבי שמריהו יוסף חיים בן מרן הגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי זלה"ה • ידיד ורע אשר שמחת התורה שכליבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, זכה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקדוה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבלחט"א הרב צבי בלאט שליט"א • דודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב אלעזר עוזרי זצ"ל בן יבלחט"א רבי אברהם, הרב זכריה ב"ר יוסף גהסי זצ"ל, הרב ישראל ב"ר יהודה זצ"ל, מרת אסתר ב"ר יהוא גרשי ע"ה ומרת יהודית ב"ר יוסף שרעבי ע"ה • ולכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א, הרב רפאל אריה בן יהוא שליט"א, הרב ששון בן מרדכי שליט"א ומיכל ב"ר ישי תח"ל לרפ"ש במורה בתוך שאר חולי ישראל, ולהצלחת והצלחת אחינו בני ישראל, הנתונים בצרה ובשביה באוקראינה ובשאר גלויותיהם, המב"ה יוציאם מצרה לרווחה ומאפילה לאורה, ויזכנו לגאולה השלימה בקרוב, אכ"ר.

כתר של"א"ש

דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנרה יאירו שבעת הנרות (ח, ב). **פירש"י**, בהעלתך. על שם שהלהב עולה, כתיב בהדלקתך לשון עליה, וע"י שפתי חכמים שהוקשה לרש"י, מה שייך כאן לשון בהעלותך, ועל זה תירץ דהוא ע"ש הלהב העולה. ועדיין הוקשה לו הלא לשון בהדלקתך, היא לשון מבוררת יותר ומדוע שינה לכתוב בהעלתך, ועל זה תירץ כדלקמן, ללמדנו שצריך להדליק עד שתהא השלהבת עולה מאליה, ע"כ. והוא ע"פ מה שדרש רמי בר חמא בשבת (כא, א) מפס' להעלות נר תמיד (שמות כ"ב, ב) שתהא השלהבת עולה מאליה ולא על ידי דבר אחר (פרש"י שלא תהא צריכה תיקון והטיה אחר ההדלקה).

וע"י במרפא לשון דשריפה נקראת העלאה, ע"ש שהביא ראיות מכמה מקראות לזה. ושמא כיון שלהב האש עולה מאליו כמו שכתב רש"י, לכן שריפה נקראת גם דליקה.

ובמשכיל דורש כתב ביאור נוסף במה שאמרו 'שתהא השלהבת עולה מאליה' לפי שהאש יורדת מלמעלה (עי' ערוכין סג, א. שאמרו כן בענין האש שע"ג המזבח) ותפקידו של הכהן רק להעלות ולא להדליק, וזהו 'בהעלתך', העלאה בעלמא, כי ההדלקה היא מלמעלה.

והטעם דבענין שידליק עד שתהא השלהבת עולה מאליה, כתב מהר"י גופאן זלה"ה במנחת יהודה, שלא תראה העבודה עליו כעול ומשוי כשמדליק מהרה. ועוד כתב דהלא בהדלקת המנורה ממשך הכהן ההארה מהמנורה העליונה למנורה זו שבארץ להאיר לארץ ולדרים עליה, ע"ש, ולזה צריך כוונה ומיתון.

נמצינו למדים מכאן לכלל ענייני העבודה, ובכללם העבודה שבלב זו תפילה, שכאשר עושה אותם במהרה וכן המתפלל במרוצה, מראה שהעבודה עליו כמשוי, וזה מלבד החסרון בהתבוננות בכוונת המצווה או התפילה שנפסדת בעת המרוצה. ומה שאמרו זריוני מקדימין, זה עד המצוה, אבל משבאה לידו יעשנה במיתון ובכונה הראויה. ויה"ר שבוכות זה ימהר השי"ת לגאלנו, ויסיר עול גלות מעל צוארנו. אכ"ר. שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יהוא ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ז אלול התש"פ

תלישת כרטיסי פרסים לילדים בשבת

א] נשאלה שאלה בליל שבועות באחת מבתי הכנסיות, שם חילקו לילדים כרטיסי מבצע לעודדם על הלימוד בחשק, אלא שהכרטיסים היו מחוברים בדבק וכמו שיש בדפדפתו, והיה חשש שבהפרדתם יש איסור קורע. תשובה: אכן קי"ל שהמפרק ניירות דבוקים ולא נתכוון לקלקל, חייב משום קורע (רמב"ם שבת פ"י ה"א, שו"ע סי' ש"מ סעי' י"ד). אמנם כאשר הדיבוק לא נעשה לקיום, מותר לפתחן (מג"א שם ס"ק י"ח). ופוסקי זמננו נחלקו לעניין הסרת הנייר שעל גבי הפלסטרים, האם מותר להסירו כיון שלא נעשה לקיום לזמן מרובה וגם נעשה רק כדי לשמר את הדבק ולא כדי לחברם לגוף אחד (שש"כ פ"י ל"ה הע"י ס"ז), או כיון שבזמן היצור עשאוהו שיעמוד כך זמן רב עד השימוש בו הרי זה נחשב לקיום. ולא משנה אם דיבוק הנייר נעשה כדי לחברו לגוף אחד, כי מכיון שהוא דבוק כעת הרי זה כתפור (שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ט"ל). ואמנם גם המתירים כתבו, שלכתחילה יש להסיר את הנייר בער"ש או שיסיר אותו בשינוי כגון בשינוי (חזון עובדיה שבת ח"ה עמ' פ"ה, בנין משה ח"ד פרק ע"א סעי' ס'). וכן נראה בנידון דינן שאע"פ שלכתחילה היה צריך להפריד את הכרטיסים מער"ש, מ"מ הורנו להם במקום צורך כזה של עידוד הילדים ללימוד התורה, שיתנו לקטן להפרידם, אף ללא שינוי. דקי"ל, כל דבר שנחלקו בו הפוסקים מותר לעשותו ע"י קטן (עינין ב"י סי' רס"ט).

מי שקרא את בצירי במקום את בסגול

ב] נשאלתי, האם צריך לגעור או להחזיר את הקורא שטעה וקרא תיבת 'את' בסגול במקום בצירי. תשובה: קי"ל שאם טעה הקורא אף בדקדוק אות אחת, מחזירין אותו גם אם לא נשתנה העניין (רמב"ם תפילה פ"יב ה"ו, שו"ע סי' קמ"ב ס"א, שת"ז שם סק"א), ואף הסוברים שעל טעות בניקוד כשאין משתנה העניין אין מחזירין, מ"מ גוערין בו (רמ"א שם והשת"ז השמיטו). ולמעשה גם בשאלה זו כבר דנו פוסקי זמננו. י"א שבשעת מעשה גוערין בו לחזור אך אם המשיך אין מחזירין אותו (תשובות והנהגות ח"א סי' קמ"ז), וי"א שאין צריך לגעור בו כלל (שו"ת באר משה ח"א סי' ד' יעו"ש). וכבר הבאנו בעבר (גליון מ"ב) את דעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א, דיש לגעור על כל טעות גם אם לא משתנה העניין בשל כך. והטעם, כי אין דקדוק בתורה לחינם.

אמנם סבור הייתי כי בנידון שבשאלה יש להחזירו, כי הנה ידוע הכלל שכל 'את' עם מקף, בסגול. ו'את' בלא מקף, בצירי (מנחת שי משלי ג' י"א ועוד) ודרך אגב אעלה כאן פי' נחמד שמצאתי על הפסוק בפרשתנו 'זכרנו את הדגה וכו'' (בהעלתך י"א, ה'), ושם כתוב, 'את הקשאים ואת האבטיחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים' השניים הראשונים ה'את' בלא מקף ובצירי והאחרונים במקף וסגול. ותמה בספר חידושי ר"ח (לרבי יהושע חיים אפשטיין זצ"ל) על התרגום, שבתיבת 'את' בצירי תרגם 'ית', ובי'את' בסגול תרגם ב'זו' זכרתי ובצלי וכו'. וביאר, שהקישואים והאבטיחים נאכלים בפני עצמם ואינם טפלים לפת, אך החציר הבצלים והשומים טפלים לפת ולכן הם רק ב'זו'. ואם כן, כאשר תיבת את בצירי בלא מקף והוא קראה בסגול, נמצא שבקריאתו הוא מחברה תיבה שלאחריה. וכן להיפך אם היא בסגול ומוקפת והוא קראה בצירי, הרי הוא מחלקה לשתיים ויש כאן שינוי גדול. אך למעשה אמר לי מרן שליט"א שאין צריך להחזירו, כי העיקר הוא, שגם במקום שיש מקף הם שתי תיבות, אלא שדינם כתיבה אחת לענין טעמי המקרא או מניין התיבות שבפרשה.

טלטול תפילין בשבת שלא לצורך גופו ומקומו

ג] מעשה באדם ששכח את תפיליו ביום ששי בבית הכנסת, ומכיון שלא הייתה אפשרות לקחת את התפילין משם אלא בשבת, בא לשאול האם מותר לו לטלטל את התפילין לביתו בשבת. תשובה: הנה בכל השי"ס לא נזכר איסור טלטול בתפילין (כמבואר בשבת ס. ובערוכין צה. שרק איסור הוצאה שייך בהם). ויש מהראשונים והאחרונים שאסרו לטלטל תפילין ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר רק לצורך גופו ומקומו (ב"י בריש סי' ש"ח בשם ספר הנקרא מקדש והר"ל בן חביב). מאידך יש שכתבו (תרומת הדשן סי' ע'), שהיתר גמור לטלטל תפילין אם יש צורך בדבר. ולדבריהם, מותר אף שלא לצורך גופו ומקומו, אבל שלא לצורך כלל אסור וכמו שפסק מרן השו"ע שם ס"ד על כל כלי היתרו. ואף שכתב הב"י שאיסור טלטול התפילין תלוי באיסור הנחת תפילין בשבת, ומרן השו"ע הלא פסק (סי' ל"א ס"א) שיש איסור להניח תפילין בשבת ואף הביא את דברי הוזה"ק שיש על כך חיוב מיתה ח"ו, מ"מ העיקר בדעת מרן השו"ע שמותר לטלטל תפילין בשבת אם יש צורך, כיוון שבבבלי לא נזכר כלל איסור טלטול ולעניין זה אין הולכים אחר דברי הוזה"ק (שת"ז ש"ח ס"ק י"ז).

ודעת מרן הגר"י רצאבי שליט"א (שע"ה ח"ב סי' ס"ז הע"כ) דבשעת הצורך המיקל לטלטל תפילין, יש לו על מה לסמוך. ובשאלה הנ"ל הורה למעשה להקל ולקחת את התפילין מבית הכנסת לביתו, אך שיעשה זאת בצנעא, וגם שייקחם בשינוי וכגון ביד שמאל.

תיבת 'חדשיכם' מלא במשנת רבותינו

וביום שמוזתכם ובמועדיכם ובראשי זודשיכם ותקעתם בוזצרות על עלתיכם ועל זבזי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אהיכם אני ה' אהיכם (י"ג)

דרשת רב אשי מפסוק זה שתוקעין רק פעם אחת

א [בפרק החליל (סוכה נה, א) תני, מאי דכתיב ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצרות (לעיל, ח) והלא נכתב בסמוך ותקעתם בחצרות, אלא ללמדנו 'הכל לפי המוספין תוקעין' וביאר רב אחא בר חנינא לומר שתוקעין לכל מוסף ומוסף. ופירש"י כגון שבת ויו"ט שיש בו שני מוספין, אומרים על מוסף של שבת שיר ליום השבת ותוקעין תשע תקיעות, ואח"כ על קרבן מוסף של יו"ט אומרים שיר של יו"ט ותוקעין שוב תשע תקיעות.

ומקשה הגמ' (שם נה, א) על דברי רב אחא, מדתני רבא בר שמואל, יכול כשם שתוקעין על שבת בפני עצמו ועל ר"ח בפני עצמו, כך יהו תוקעין על כל מוסף ומוסף, ת"ל ובראשי חדשיכם. ונחלקו אמוראי בביאור בריתא זו, אביי אמר, מדכתיב בראשי חדשיכם, הוקשו כל החדשים כולם זה לזה. ופירש"י הוקשו לענין שתקיעותיהם שוות. דהיינו שאף בר"ח שחל בשבת. תוקעין רק על מוסף אחד.

ורב אשי אמר, כתיב ובראשי בלשון רבים, וכתיב 'חדשכם' בלשון יחיד, איזהו חודש שיש לו שתי ראשים, הו"א אומר זה ר"ה שאותו היום הוא גם ראש השנה וגם ראש החודש, ואמר רחמנא, חדשכם חד הוא. [פירש"י, וקריה רחמנא חדשכם חסר כתיב, לענין תקיעות]. דהיינו אע"פ שיש כאן שני מוספים משני הראשים, אינו נחשב לענין התקיעות אלא אחד, ועמדו בתיובתא דרב אחא תיובתא.

הוכחה מרב אשי ד'חדשכם' חסר כתיב

ב] והנה נחלקו בעלי המוסרה בצורת כתיבת תיבת זו, אם נכתבת 'חדשיכם' מלא יו"ד או 'חדשכם' חסר יו"ד. ומגמרא זו הוכיחו רבותינו בעלי המוסרה הרמ"ה זלה"ה (מסורת סייג לתורה אות ח', ערך חדש), שמן ששון (לרבי יוסף ששון. ואינו לפנינו אלא הביאו האו"ת), מהר"ם לונזאנו זלה"ה באור תורה והרב מנחת שני, שתיבה זו נכתבת חסר. והביא הרמ"ה שכ"ה נוסחת הספר המוגה, ועוד כתב אשכנזא נוסחא עתיקא ודייק כוותיה. והרב אור תורה כתב, שכ"ה ברוב ספרי ספרד ואשכנז המדויקים, כמעט בכלם הוא חסר יו"ד.

וכ"כ במנחת שני, דברוב ספרי ספרד המדויקים חסר. וכן הגיהו במפתח ומסרו עליו 'לשון חסר' (ספר זה הוא מהערות שמצא בתיקון ס"ת ישן בשם 'מפתח'. וראב"ע בפתיחת ספר מאזנים כ' שחיברו רבי לוי הספרדי מסרוקססה). והביא שכן הוא במנחת כהן (אות הח'. כן בפרשתנו), ע"כ. וכ"כ מהר"ש גאנצפריד זלה"ה בקסת הסופר (פ' בהעלתך).

נוסחת הספרים ד'חדשיכם' מלא

ג] דעה שניה הביא הרמ"ה, שנמצא ברובי נוסחי דמתחזקי בדיוקא, מלא יו"ד [אלא שכתב עליו דטעותא הוא וכאמור לעיל]. וכן הביא האור תורה מספרים ירושלמיים ומצריים וב'הללי' (עי' עליו בכתרי תורה גליון כ"ו, נח התשפ"א, אות ה').

וכתב האו"ת דנפל כאן בלבול, לפי שבפרשת פנחס עה"פ ובראשי חדשיכם תקריבו עליה לה' (כ"ה, י"א), נכתב במוסרה 'חדשיכם ב' בתורה' ומזה הבינו הסופרים דבשני המקומות הוא בשווה ומלא יו"ד. אבל האמת לדבריו כפי שמצא מסורה מבוארת יותר בה נכתב 'חדשכם ב' בתורה, אחד מלא וא' חסר, דפנחס מלא ודבהעלתך חסר'. אלא שלא כל המוסרות באו בשלמות, לפי שהוכרח הסופר להשמיט את החלק השני של המוסרה, יען כי קצר המצע מהשתרע. ומזה נפל הבלבול, אך הסופרים המחוכמים, השמיטו הרישא של

המוסרה, הואיל ופשוטה היא ורחוק שיפול בה טעות, ונזהרו לכתוב בעיקר את המוסרה השנית, שהיא צריכה ומוכרחת יותר, כי קרוב לנפול בה טעות, עכת"ד.

מסורת תימן ובן אשר

ד] אכן המסורת בכל ספרי תימן ללא יוצא מן הכלל 'חדשיכם' מלא. כ"כ מוהר"ר עמרם קרח מרשימות מוהר"ר יוסף שמן בסערת תימן (עמ' ק"ד. ועי' במעלת רשימות אלו בעולת יצחק ח"ג ס"ר ר"מ אות ג'). וכבר נזכר כן באבן ספיר (חדרי תימן פרק כ"ח) חדשיכם מלא יו"ד. וכ"כ הרב סעדיה חוזה זלה"ה בסולת מנחה (ס"י י"א).

וכן העלה מוהר"ר שלום יצחק הלוי זלה"ה במבוא לדברי שלום על חלק הדקדוק (אות ב') ושם כתב שעבר על כתר תורה שבא מ'חלב' שנכתב לפני אלף שנה בקירוב, וגם בו מצא כן. וכן הביא מרן שליט"א בעולת יצחק (ח"ב ס"י קמ"ו אות ג' ד"ה ועתה) בשם שו"ת באר מים חיים (ס"י כ"ז) למהר"ש ויטל, ובשם הרב מנשה סתהון מחכמי ארם צובא, שהעידו שכ"ה בתאג' המיוחס לבן אשר, ע"ש. (ועי' מה שהרחבנו בכתרי תורה גליון כ"ו, נח התשפ"א, אות א', דס"ת דידן מוחזקים בדקדוק גדול בכל עניני חסר ויתר. ע"פ הספר שכתב הרמב"ם במצרים יעו"ש).

וכתב מרן שליט"א בשע"ה (יו"ד ס"י קס"ה סעיף כ') דלדין הוא לעיכובא, ואם נמצא בס"ת חדשכם חסר יו"ד, מוציאים ס"ת אחר. [וכ"כ הרב חיד"א (לדוד אמת ס"י י"א אות י"א) בהיפך לדידהו, ע"ש].

איך לישב סוגית הגמרא עם גירסתנו

ה] והנה ידועים דברי המאירי בקרית ספר (מאמר שני חלק שלישי) בשם גדולי הדור, שכל מסורת שבאה בתלמוד בדרך עיקר שיוצא ממנה איזה פסק בדבר הלכה, סומכים על דברי רבותינו נגד ספרי המוסרה, וכל שבא דרך מדרש ואגדה סומכים על ספרי המוסרה. ואלו הם דברי הרשב"א בתשובה (מיוחסת ס"י רל"ב) ותשובה זו הובאה ג"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ג ס"י אלף כ'). וא"כ יש להקשות אף שבמסורת דידן נכתב חדשיכם מלא יו"ד, מכל מקום הלא זה נגד התלמוד.

וראיתי למרן שליט"א בתגא דאורייתא (ח"ב אות ו') שעמד בזה, ומתחילה כתב דדלמא דברי הרשב"א, הם לכתחילה, דצריך לתקן כתלמודא, אך אין כוונתו דמיפסל בהכי, וסברתו, דבעלמא אזלינן בתר המוסרה נגד התלמוד משום דבזמן הש"ס לא היו בקיאי בחסרות ויתירות, מלבד כשהוציאו דין מהמוסרה דקדקו אחריה, אבל זה לא מספיק כדי לפסול את המוסרה, כי מנגד יש לנו ספרי דווקאני ודלמא שניהם נכונים זאית מילי דטמירי וחתמי מינן ע"ש. ואח"כ כתב לתרין באופן אחר, דהנה אביי לא אמר כרב אשי אלא הוכיח מ'ראשי חדשיכם' דהוקשו כל ראשי חדשים להדדי, ושמא י"ל דבדבר זה נחלקו אי חדשיכם מלא או חסר. ועוד, דכיון שההוכחה מהגמרא היא רק לחד מאן דאמר (דהיינו גם אם לא נאמר דאביי חלק בזה, אך עכ"פ לדעתו לא נפק"מ מחסרון היו"ד, שום דבר לדינא), א"כ אין בכחה לסתור מוסרה דידן. ויש להוסיף דאדרבה לאביי, דדריש הוקשו כל החודשים כולם, משמע חדשיכם ביו"ד שהוא לשון רבים (ועי' בערוך לנר, דגם לאביי חדשכם חסר, אלא דס"ל יש אם למקרא). ועוד נראה לתרין, דלעולם אין מוסרה דידן סותרת לתלמוד, והיינו ע"פ מה שכתב שם הרש"ש, דדרשת רב אשי היא מצורת הקריאה, דלעולם גריס רב אשי 'חדשיכם' מלא, אבל הרי היו"ד אינה נשמעת בקריאה, וזהו ע"פ מסורת הקריאה שבידינו הנקראת 'אם למסורת', ומזה דריש חדשכם לשון יחיד. (ועי' מש"כ בס"ד בעיני זה בכתרי תורה גליון י"א, פנחס התש"פ אות ג'. בענין וא"ו דשלום קטיעא שבספרי תימן היא שלמה, אף שלכאורה הוא נגד תלמודא דידן).

מדרכי רבותינו - רבי יוסף מדמוני (חאפדי) זלה"ה

רבי יוסף נולד לאביו רבי סעדיה זלה"ה שהיה מחכמי תימן בשנת התרל"ב, בעודו נער בשנת התרמ"א עלה עם אביו לאה"ק, לאחר תלאות רבות ויסורים הגיעו לעיה"ק ירושלים וייסדו את הישוב היהודי בכפר השילוח, שם למד בת"ת דורש ציון אצל חכמי תימן בירושלים בעת ההיא מוהר"ר יוסף עראקי מוהר"ר יחיא צארום ומוהר"ר אברהם צאלח זלה"ה, בשנות התר"ס - התרס"ב סובב בערי תימן ביחד עם השד"ר רבי חיים צבי פרידמן הכהן מירושלים, ומעשיות רבות נשתמרו ממסע זה, בכללם סיפר כי כשהגיעו לצנעא יצא הרב"ד מוהר"ר סלימאן צאלח זלה"ה בעצמו לסובב עימם על פתחי נדיבים למען עניי ארץ ישראל למרות זקנותו וחכמתו, רבי חיים היה אומר בהתפעלות 'עשרה קבין של ענוה ירדו לעולם, תשעה נטלו חכמי תימן ואחד לעולם כולו'. בשנת התרע"ג נשלח שוב ע"י חכמי ירושלים למגבית בתימן ובהודו. מלבד תפקידו כרב כפר השילוח, שימש ג"כ כמנהל הת"ת שם וכרב ביה"כ 'אהל שלמה' (בו התפללו ע"פ תכלאל עץ חיים). זיע"א.